

PARTICULIERE CORRESPONDENTIE.

Brieven over het Zuiden.

III. GARDONE-RIVIERA. (*Slot*).

Geachte Gérant!

Ik ben dan ongeveer half Januari te Gardone gekomen en half April er vandaan gegaan; terwijl in de eerste helft van dien tijd de dunne demisaison op de wandeling nog wel noodig was, werd het de laatste weken haast te warm om veel te loopen. Het zitten en liggen (de winkels te Gardone zijn rijk aan verschillend soort ligstoelen) kon in de zon zonder eenige extra bedekking geschieden; in de schaduw daarentegen was een jas aan en een plaid over de beenen noodzakelijk, en de patiënten, die een bepaalde ligkuur doormaakten, en dus ongeacht het weer (de heftige winddagen natuurlijk uitgezonderd, maar die waren zelden, zie mijn vorig schrijven) hetzij geheel buiten, of bij regen in de wandelgalerij van het hôtel lagen, hadden zich voorzien van voëtzakken, plaids en flinke overjassen of pelsmantels. Op de dagen, dat de temperatuur tot hoogstens 5° C. steeg, hadden zij die natuurlijk zeer noodig. Toch was het, en ik spreek uit ervaring, niets onaangenaam, goed ingepakt, bij die temperatuur buiten te zitten en dit kwam door de werkelijk opvallende windstilte. Het is mij meermalen overkomen, dat ik bij een temperatuur van ongeveer 8° C. zat te schrijven zonder last te krijgen van koude handen.

De tuinen van de groote hôtels (er zijn er drie, één te Salò, één te Gardone-Riviera, één te Fasano, en alle drie dragen den naam van de plaats) liggen aan het meer, en interessant is het menigmaal te zien, hoe de golven over de muren heenspatten, opgezweept als ze worden door den storm, die buiten de baai woedt, terwijl men er naar kijkende geen of haast geen wind voelt; zoo beschut ligt dit Kurort. Een uitzondering dient slechts gemaakt voor den zuidewind of ora, die natuurlijk G. R. vlak in het front treft.

Wandelingen heeft men tallooze; op den vlakken weg langs de oevers van het meer en dan de bergen op, langs uitmuntend gebaande en ook meer wilde paden; als een nadeel voor hen, die kortademig zijn of dit gauw worden, moet worden geconstateerd, dat de eenige wandeling in de vlakte die langs de oevers is, want de bergen verrijzen als het ware onmiddellijk uit het water.

Dat roeien en zeilen tot de geliefkoosde bezigheden van de bezoekers behoort, ga va sans dire, terwijl de uitmuntend ingerichte stoombooten, die tweemaal per dag in iedere richting voorbij varen en aanleggen, gelegenheid bieden voor hen, die meer van het wonderschoone Lago di Garda willen zien. In het voor- en najaar, den touristentijd, organiseert de stoombootmaatschappij bepaalde pleziertochten.

Maar voor hem, die houdt van opera's, concerten, komedies enz. is de Golfo di Salò het Dorado niet, men mist ze hier ten eenenmale. Ik voor mij zie daarin voor patiënten eer een voor- dan een nadeel; de strijd tus-

schen plicht en genoeg, waar het hart trekt naar de verboden vermaken, behoeft hier niet gestreden te worden.

En Italiaansch spreken is geen vereischte; herinnert U wat ik zeide: gij zijt hier aan de Riviera der Duitschers; de hôteliërs zijn Duitschers of hebben Duitsch sprekende bedienden; in de meeste winkels kent men Duitsch of Fransch, en voor de andere maakt men zich het weinige Italiaansch spoedig eigen.

Alles is Duitsch, niet alleen de hôtels, ook de meeste pensions. Voor iemand, die nog al wat gereisd heeft, behoeft het gezegde „een Duitsch hôtel” geen nadere toelichting; hij weet, dat hij daar niet vindt het comfort, dat Zwitserland zijn reizigers biedt; hij weet, dat de privaten nu niet bepaald zóó zindelijk worden gehouden, als men dat thuis gewoon is; dat het kamermeisje niet de *élégance* en fijnheid heeft van haar collega aan de echte Riviera; dat het salon niet zoo smaakvol is ingericht, als hij wel zou wenschen, dat de tafel een eigenaardig cachet draagt van soepvleesch en boeuf braisé, maar dat de Halle, waar bier en koffie (o, Duitschers!) wordt gedronken, evenmin ontbreekt.

Het hôtel, waar wij logeerden, was zoo'n Duitsch hôtel; het had bijna uitsluitend zuidkamers, waarvan vele met balcon en groote, openslaande ramen, zoodat de gasten van uit hun kamer het uitzicht genoten op het schoone meer en de zonnestralen van 'smorgens tot 'savonds konden binnen dringen; alle vertrekken waren electricch verlicht; er was verrukkelijk bronwater uit de bergen; de eetzaal, berekend op 250 personen, zeer ruim en hoog gebouwd; de tuin, over zijn geheele lengte langs het meer, beplant met palmen en magnolia's. Elke kamer had een eigen kachel, die met hout werd gestookt; dus waar het zonnetje verstek deed gaan, vlamde het vuur lekker op.

En de kosten? voor 8 Lire per dag vol pension met kamer inbegrepen; al naarmate de kamer beter is, stijgt de prijs; andere pensions zijn mij genoemd van 7 Lire per dag.

De hygiënische inrichting? het kon zindelijker; niet, dat de Italiaansche vuilheid hier om den hoek van de deur keek, maar de puntjes op de i ontbraken; hierboven noemde ik reeds het een en ander. Tijdens mijn verblijf stierf een longlijder aan haemoptoë; de kamer was daarna eenige dagen gesloten om „gründlich desinfectirt zu werden” naar mij werd verteld; meer kan ik er niet van zeggen.

De kamers hebben alle houten vloeren en kunnen dus flink worden geboend.

Tegenwoordig practiseeren aan de golf van Salò vier artsen; te Gardone-Riviera, de Duitschers Dr. K. KOENIGER en Dr. L. KREZ ('szomers te Reichenhall) en de Italiaan Dr. JOSEPH MOLINARI; te Fasano, de Duitser F. SCHWARZ, eveneens 'szomers te Reichenhall. Daar de vier plaatsjes, die voor het verblijf aldaar in aanmerking komen, n.l. Maderno, Fasano, Gardone Riviera en Salò telkens op hoogstens $\frac{1}{2}$ uur wandelen van elkaar af zijn gelegen en bovendien door de booten en den postwagen onderling communicatie hebben, is men nergens van medische hulp verstoken, te meer daar Salò, als stad waar een „palazzo di giustizia” is gevestigd, meerdere Italiaansche doctoren en zelfs naar men mij zeide, een ziekenhuis rijk is. Dr. KOENIGER

is bovendien eigenaar van een klein sanatorium, dat op ongeveer 50 M. boven het meer gelegen, een prachtigen tuin heeft behalve een groot terras op het zuiden, waar de patiënten zich in het zonnetje kunnen koesteren. De prijs is niet duur; 8 Lire per dag pension, behalve de kamer.

En het publiek, waarmede men daar is? Zeker veel lijdens aan long-tuberculosis, die hun laatste hoop op het zuiden hebben gevestigd en hun treurig bestaan daar trachten te rekken? Neen, geachte Gërant, integendeel! Wanneer men het niet wist, zou men niet zoo dadelijk merken, dat men te midden van zieken leeft; trouwens dit doet men ook niet bepaald. De groote helft der gasten bestaat uit Duitschers en Oostenrijkers, die of hun koetjes op het droge, of hun carrière achter den rug hebben en in de wintermaanden hun ongastvrij land ontvlieden om hier te genieten van de schoone natuur en het verrukkelijke klimaat.

Daarnaast, zeker, vindt men de patiënten met aandoeningen der borstorganen, tuberculosis, afgeloopen pleuritis, en niet te vergeten, met asthma, op welke laatste aandoening het klimaat een soort van specifieke invloed schijnt te hebben; ik sprak meerdere gasten, die reeds lang daar waren zonder een enkelen aanval te hebben doorgemaakt, terwijl ze thuis er door zeer werden gekweld. Of die kwaal voor goed geneest? Ik mag het U niet zeggen. Natuurlijk verder tal van reconvalescenten en lijdens, wier gezondheid door surmenage had geleden; een aantal vriendelijk-hysterische dames ontbrak niet op het appèl.

Dat het plekje voor lijdens aan keel- en borstaandoeningen als het ware geschapen is, behoeft wel geen nader betoog; de windstilte, de stofvrijheid, het matig vochtige klimaat zijn even zoovele belangrijke factoren, doch ook zij, die rust behoeven, vinden hier wat ze zoeken; geen publieke vermakelikheden, geen fabrieken, geen treinen, maar wel het onbezorgde buitenleven.

De reis er heen is voor hen, die een 24 uur door kunnen sporen, al heel gemakkelijk. Elken morgen om 6.20 en elken avond te 4.10 vertrekt uit Amsterdam een doorgaande wagen naar Milaan, die den reiziger, òf den volgenden morgen te 7.51 òf 'smiddags te 3.09, daar afzet. Hun, die deze manier van reizen om de een of andere reden minder aanstaat, zou ik willen raden 'smiddags te 4.10 uit Amsterdam weg te gaan en te Keulen, waar men te 10.18 aankomt, te overnachten. Den volgenden dag gaat men dan met den Vlissinger sneltrein (D trein) te 12.15 naar Basel, waar men half negen arriveert, om na aldaar te hebben geslapen, 'smiddags te 1.40 door te reizen tot Milaan, waar men half elf aan is. Den volgenden middag te 1 uur gaat men met den sneltrein Milaan-Venetië tot Desenzano (even 2 uur sporen), waar omnibussen en rijtuigen klaar staan om de reizigers naar de boot te brengen, die te half vier vertrekkende, te ongeveer 5 uur de golf van Salò bereikt, waar ze enkele der, op verzoek alle, vier genoemde plaatsen aandoet.

De tijd is goddank voorbij, dat men van het klimaat alles verwachtte, dat iedere lijder, hoe ziek en ellendig ook, naar het zuiden werd gestuurd, soms zelfs alleen, zoodat hij ver van zijn verwanten den dood tegemoet ging; we zijn gelukkig meer en meer overtuigd van het feit, dat goede verpleging, goede voeding, veel grootere factoren zijn dan het klimaat, maar

dat neemt niet weg, dat voor de lichtere gevallen, voor menschen, die nog over een zekere dosis weerstandsvermogen beschikken, een verblijf in het zuiden, liefst met gezelschap, groot nut kan hebben.

Ik hoop, dat het bovenstaande voldoende moege zijn om als kleine vingerwijzing te dienen voor hem, die er over denken mocht zoo'n patiënt den winter 1) in het zuiden te laten doorbrengen, maar in casu de Riviera niet geïndiceerd acht; naast Arco, Montreux, Pallanza geloof ik, dat men de golf van Salò een plaatsje in zijn gedachte mag inruimen. Wie meer en nauwkeurigere inlichtingen wil hebben, raadplege het werkje van den Sanitätsrath Dr. K. KOENIGER, *Gardone-Riviera am Gardasee*, waarvan de derde druk bij JULIUS SPRINGER te Berlijn het licht zag.

Misschien krijgt de „Riviera der Deutschen” nog eens een Hollandsche vermaardheid.

J. M. C. MOUTON.

INGEZONDEN.

III. INTERNATIONAAL CONGRES VOOR VERLOSKUNDE EN GYNAECOLOGIE,

Amsterdam, 8—12 Augustus 1899.

Met het oog op de in dit Congres aan de orde gestelde vraag: „de indicatie der sectio caesarea, in verband met symphyseotomie, craniotomie en „kunstmatige vroeggeboorte”, zou ik gaarne wenschen te hebben een zoo volledig mogelijke statistiek van het aantal gevallen, waarin: 1°. sectio caesarea; 2°. symphyseotomie; 3°. craniotomie; 4°. partus praematurus is verricht, *in den loop van het jaar 1898*. Ik verzoek daarom H.H. collega's de goedheid te willen hebben mij op te geven hoevele malen en met welken uitslag zij de vier genoemde operaties, *gedurende het jaar 1898* hebben verricht, met opgave der door hen gestelde indicatie. Hoewel uitvoeriger mededeelingen aangenaam zullen zijn, is een kort bericht bevattende:

- 1°. aantal, sectio caesarea, indicatie, afloop.
 - 2°. „ symphyseotomie „ „
 - 3°. „ craniotomie, „ „
 - 4°. „ partus arte praematurus, indicatie, afloop.
- voldoende.

Gaarne ontvang ik de antwoorden vóór 1 April a. s.

Namens het Comité van organisatie zijn door mij verzonden een aantal circulaires betreffende dit Congres en uitnodigingen om tot het lidmaatschap daarvan toe te treden. Ongetwijfeld zijn bij de toezending daarvan, per abuis

1) De hôtels zijn te G. R. geopend van 15 Sept.— 15 Mei; de eerste en laatste weken van het seizoen is het er echter warm.